

LIETUVOS VYRIAUSIASIS TRIBUNOLAS XX AMŽIUIJE

Mindaugas Maksimaitis

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Teisės filosofijos ir istorijos katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Tel.: (+370 5) 271 4697

Elektroninis paštas: mindaugasmaksimaitis@mruni.eu

Pateikta 2014 m. balandžio 30 d., parengta spausdinti 2014 m. gegužės 28 d.

doi:10.13165/JUR-14-21-2-06

Įžanga

Tęsdamas pastarojo meto tyrinėjimus tarpukario Lietuvos teismų sistemos bei atskirų jos grandžių raidos tematika¹, šiuokart straipsnio autorius skaitytojo dėmesiui pateikia aukščiausiosios jos grandies – Vyriausiojo Tribunolo – organizacijos ir veiklos bruožus.

Esamoje literatūroje Lietuvos teismų istorijos tematika Vyriausiasis Tribunolas minimas dažnai: ėmusis lietuviškų teismų temos, neišvengiamai susiduriama ir su jų hierarchijos viršūnėje buvusia institucija. Tą rodo šia prasme svarbiausieji, mūsų manymu, įvairių laikotarpių darbai², visuose juose Tribunolas apibūdinamas plates-

- 1 Maksimaitis, M. Teismų santvarkos pagrindų formavimasis Lietuvoje (1918–1933). *Jurisprudencija*. 2013, 20(3); Maksimaitis, M. Iš Lietuvos teismų istorijos: Apeliaciniai Rūmai (1933–1944). *Jurisprudencija*. 2014, 21(1).
- 2 *Lietuvos teismas 1918–1928*. Red. A. Kriščiukaitis. Kaunas: Teisingumo ministerija, 1930; Byla, J. Lietuvos teismo dvidešimtmečio sukaktis. *Teisė*. 1938, 44; Baltūsis, S. Lietuvos teismai. *Sėja*. 1974, 1-2; Diržys, A. Teisingumas Lietuvos nepriklausomybės 1918–1940 metais. *Naujoji viltis*.

niame ar siauresniame visos teismų sistemos kontekste, jam pačiam, tiesa, teskiriant dėmesio ir vietos tik tiek, kiek to reikalauja pasirinktas tos sistemos nagrinėjimo aspektas. Iš esamos literatūros reikėtų išskirti jauno tyrėjo V. Bumblio darbus³, kuriuose, aptariant ilgamečio Tribunolo pirmininko nuopelnus Lietuvos teisei kultūrai, natūralu, nemaža dėmesio skiriama šios institucijos kūrimui, problemoms bei veiklos tobulinimui.

1. Vyriausiojo Tribunolo teisinė padėtis 1918–1933 metais

Pirmasis XX a. atsikuriančios Lietuvos įstatymas po nedidelės apimties laikino 1918 m. lapkričio 2 d. konstitucinio akto buvo lapkričio 28 d. Valstybės Tarybos priimtas „Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas“⁴ – įstatymas, pakoregavęs laikinai nenuostojusius Lietuvoje galios carinės Rusijos Teismo statutus⁵, įvesdamas trijų pakopų bendrosios kompetencijos teismų sistemą su Vilniuje reziduojančiu ir visoje valstybės teritorijoje veikiančiu Vyriausioju Lietuvos Tribunalu, paprastai įvardijamu tiesiog Vyriausioju Tribunalu, tos sistemos viršūnėje.

Tokio pavadinimo teismo institucijos recepuotuose rusų įstatymuose, suprantama, nebuvo. Šiuo atveju įstatymo leidėjas atsižvelgė į A. Janulaičio, galvojant apie būsimus teismus Valstybės Tarybos Teisių komisijos sudėtyje 1918 m. parengtą istorinę medžiagą apie buvusius LDK teismus⁶, aukščiausiąjį teismą pavadindamas daugiau nei du šimtus metų (1581–1794) ten veikusiu Lietuvos Vyriausioju Tribunalu, sudariusiu tuometinėje valstybėje viešpatavusio bajorų luomo teismų sistemos viršūnę. Bet pats atgaivintasis Tribunalas savo ištakas buvo linkęs sieti su laikmetį labiau atitinkančia 1864 m. reformuota Rusijos teismų sistema⁷.

Lietuvos teismų įsteigimo data Teisingumo ministerijos buvo paskirta 1918 m. gruodžio 15 d. – nuo tos dienos teismai buvo įpareigoti perimti iš okupacinės vokiečių valdžios bylas ir pradėti darbą. Bet realybė buvo kitokia: Vyriausiojo Tribuno-

1978, 11; Dvareckas, S. Bendroji Lietuvos teismų raidos 1918–1940 metais charakteristika. *Teisė*. 1993, 26; Vilbikas, A. *Teismai ir teisėjai Lietuvoje (1918–2008)*. Šiauliai, 2009.

- 3 Bumblys, V. *Lietuvos teisinė kultūra ir Antano Kriščiukaičio indėlis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012; Bumblys, V. Antanas Kriščiukaitis – Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo pirmininkas. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112): 32–42.
- 4 Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2/3-26.
- 5 Svod zakonov Rossijskoj imperii. T. 16, č. 1. Petrograd, 1914.
- 6 Lietuvos Tarybos teisininkų komisijos 1918 05 28 raštas Tarybos Prezidiumui. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA). F. 1014, ap. 1, b. 32, lap.1.
- 7 *Vyriausiojo Tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle*. Spaudai paruošė J. Byla. Kaunas: Karvelio ir Rinkevičiaus knygynas, 1933, p. 21–22.

lo pirmininkas A. Kriščiukaitis, į pareigas Valstybės Tarybos Prezidiumo paskirtas gruodžio 10 d.⁸, iš okupacinio aukščiausio teismo perėmęs šešias bylas⁹, daugiau tuokart nuveikti nespėjo, nes 1919 m. sausio 6 d. sostinę užėmė bolševikai, balandžio 21 d. – lenkai. Neturėdamas galimybių pradėti veiklos, Tribunolo pirmininkas ten pat Vilniuje ėmėsi mokytojo lietuvių gimnazijoje darbo¹⁰ ir tik birželyje, gavęs teisingumo ministro įsakymą, atvyko į Kauną¹¹.

Prieš tai – gegužės 16 d. – antruoju Tribunolo nariu buvo paskirtas A. Janulaitis. Negalėdamas pradėti jam pavestų Vilniaus apygardos teismo pirmininko pareigų, tapęs pirmojo M. Sleževičiaus Ministrų Kabineto užsienio reikalų ministerijos valdytoju, vėliau, iki atvykstant A. Kriščiukaičiui, oficialiai jis buvo nominuotas laikinai einančiu Vyriausiojo Tribunolo pirmininko pareigas¹².

Pirmas literatūroje fiksuotas oficialus Tribunolo vardu raštas buvo pasirašytas birželio 23 d., pirmas teisiamasis jo posėdis įvyko rugpjūčio 2 d.¹³

Vyriausiąjį Tribunolą Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas apibūdino apeliaciniu teismu apygardos teismuose pirmąja instancija išnagrinėtoms byloms, nurodymas, kad jo padaryti nutarimai būsiantys galutiniai. Pasak pirmojo Lietuvos teisingumo ministro P. Leono, „jei leisti kasacijos skundus, tai reikia naują teismą daryti“, tuo tarpu aštriai stokoiant žmonių ir materialinių išteklių „kasacijinių instancijų nereikėtų“¹⁴. Viltasi, jog Tribunolas, būdamas viena visai valstybei apeliacine instancija, sugebėsiantis atlikti ir vienodo teisės aiškinimo uždavinį¹⁵, paprastai skiriamą kasacijai, bet, apygardos teismų apeliacine tvarka padarytiems sprendimams (pirmąja instancija taikos teisėjų sprestose bylose) esant neskundžiamais, žymi bylų dalis Tribunolo neturėjo pasiekti ir todėl įstatymų aiškinimo funkcijos galimybės neišvengiamai turėjo likti ganėtinai ribotos. Tiesa, tam tikras teises galimybės šiuo požiūriu teikė Rusijos Teismo statutuose buvę nuostatai, pavedę teisingumo ministrui kelti, o Senato Bendrajam susirinkimui svarstyti teismų nevienodai sprendžiamus arba keliančius abejones klausimus, nors lakoniškai išdėstytas lietuviškas laikinasis teismų įstatymas apie tokią Tribunolo galimybę neužsiminė.

8 Laikinosios Vyriausybės įsakymai. *Lietuvos aidas*. 1918, 156: 1.

9 *Lietuvos teismas 1918–1928*, supra note 2, p. 19.

10 *Ibid.*, p. 256.

11 *Ibid.*, p. 19.

12 Bumblys, V. *Lietuvos teisinė kultūra ir Antano Kriščiukaičio indėlis*, supra note 3, p. 133; Teisingumo ministerijos įsakymas Nr. 108. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 8, p. 6; Klimas, P. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1990, p. 226.

13 *Lietuvos teismas 1918–1928*, supra note 2, p. 210.

14 *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918*. Parengė A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 408.

15 Paaiškinimas įstatymui „Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas“. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2/3-27.

Vis dėlto kasacinė instancija Lietuvoje atsirado praėjus vos pusmečiui, nenumatant tam naujo teismo: 1919 m. liepą Vyriausiajam Tribunalui papildomai pavestos steigiamo Armijos teismo (1928 m. pervadinto Kariuomenės teismu) bylos, čia galėjusios būti nagrinėjamos ne tik apeliacine tvarka (politinės bylos), bet ir kasacine¹⁶ (nuo 1928 m. jo bylos Tribunole nagrinėtos tik kasacine tvarka¹⁷). Pažymėtina, jog karo padėties sąlygomis kariniai teismai reiškėsi itin aktyviai, jiems buvo teismingos ne tik kariškių, bet ir tam tikrus sunkius nusikaltimus padariusių civilių asmenų bylos¹⁸. Tad Armijos teismo bylos ėmė sudaryti ženklia Tribunole išnagrinėtų bylų dalį. Antai, iš 1921 m. Vyriausiojo Tribunolo baigtų 321 baudžiamųjų bylų, net 176 (55 proc.) bylos buvo gautos iš Armijos teismo¹⁹, o per 1920–1929 m. Vyriausiąjį Tribunalą pasiekė 854 apskūstos šio teismo bylos – 152 apeliacine ir 702 kasacine tvarka²⁰.

Vyriausiojo Tribunolo (ir apygardos teismų), kaip kolegialiai dirbančios teismo institucijos, teisiamąją sudėtį turėjo sudaryti trijų teisėjų, įstatyme įvardijamų teismo nariais, kolegija. Stokojant žmonių, trečiuoju Vyriausiojo Tribunolo teisiamosios kolegijos nariu Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas leido kviesti apygardos teismo narį. Naudojantis apygardos teismo teisėjų pagalba įvyko per šimtą pirmųjų Tribunolo posėdžių²¹, kol trečiuoju jo nariu nuo 1921 m. birželio 1 d. buvo paskirtas M. Römeris²², o pirmasis Tribunolo teisiamosios kolegijos, sudarytos vien iš jo paties teisėjų, posėdis tęjėvyko rugpjūčio 13 d.²³ Tiesa, gausėjant bylų ir toliau neapsieita be apygardos teismų teisėjų pagalbos, jos galimybės net išplėtos, 1924–1926 m. trečiuoju Tribunolo teisiamosios sudėties teisėju leidus kviestitis prisiekusįjį advokatą²⁴.

Padaryta graži pradžia formuojant kvalifikuotą Tribunolo sudėtį – visi trys pirmieji iš keturių to meto etatuose numatytų Tribunolo teisėjų turėjo aukštąjį teisinį išsilavinimą, nors to meto Lietuvos teismuose tokie tesudarė vos 31 procentą...²⁵

Pagal Armijos teismo įstatymą, nagrinėjant skundus dėl jo sprendimų, įprastinė Tribunolo teisėjų kolegijos sudėtis turėjo būti papildoma dar ir Armijos teismo teisė-

16 Laikinieji Armijos teismo įstatatai. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 10-130.

17 Laikinųjų Armijos teismo įstatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1928, Nr. 273-1768.

18 Ypatingi valstybės apsaugos įstatatai. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 5-55.

19 Mačys, V. Teisingumo ministerijos 1921 metų darbuotės apžvalga. *Teisė*. 1922, 2: 26–27.

20 1919–1929 Kariuomenės teismas. Kaunas: Kariuomenės teismas, 1929, p. 30–31.

21 Mačys, V. Teisingumo ministerijos 1921 metų darbuotės apžvalga. *Teisė*. 1922, 2: 27.

22 Įsakymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 67-601.

23 Römeris, M. *Dienoraštis*. 1921 m. sausio 13-oji – lapkričio 7-oji. Sud. ir moksl. red. R. Miknys, vert. V. Grigaitienė. Vilnius: Versus aureus, 2012, p. 322.

24 Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 160-1140; 1926, Nr. 238-1543.

25 Toliušis, Z. Lietuvos teismų darbuotojai (statistikos medžiaga). *Teisė*. 1922, 2: 41–42.

ju, nedalyvavusiu byla nagrinėjant pirmosios instancijos tvarka, šiais atvejais teisiąmąją kolegiją sudarė keturi nariai²⁶.

Pastarasis Tribunolo sudėties pagrausėjimas sutapo su jo darbo krūviui ženklios įtakos turėjusiu 1921 m. birželio 15 d. Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimu ir papildymu²⁷, pavedusiu jam dar ir kasacinių skundų dėl iki šiol buvusių neskundžiamų apygardos teismų apeliacine tvarka padarytų sprendimų (pirmąja instancija spręstų taikos teisėjų), kartu palikusiu jį vien apeliacine instancija apygardos teismų byloms, jų išnagrinėtoms pirmosios instancijos tvarka.

Vyriausiojo Tribunolo galias taip pat praplėtė 1922 m. įsigaliojusi Lietuvos Valsybės Konstitucija²⁸, pavesdama „aukščiausiajam Lietuvos teismui“, šiuo atveju – Vyriausiajam Tribunolui²⁹, pirmosios ir galutinės instancijos tvarka, atsiradus reikalui, nagrinėti Respublikos prezidento, ministro pirmininko ar ministrų bylas dėl tarnybos nusikaltimų ar valstybės išdavimo³⁰.

Ir dar Vyriausiojo Tribunolo darbo krūvį esminiai pakoregavo Lietuvai palankiai pasibaigęs Klaipėdos krašto problemos išsprendimas. Realizuojant Klaipėdos krašto statuto³¹ nuostatą apie krašto įjungimą į Tribunolo jurisdikciją, 1924 m. priimtas Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymas³² nustatė Tribunolo kompetenciją, nagrinėjant skundus dėl Klaipėdos krašto teismų sprendimų bei nutarimų, ir tvarką tiems skundams nagrinėti. Tribunolas šiuo atveju veikė kaip kasacinė instancija Klaipėdos krašto civilinėms ir baudžiamosioms byloms, nagrinėjusi šias bylas ne mažesnės kaip trijų teisėjų teisiąmosios kolegijos sudėtimi, kurių dauguma turėjo atitikti to karšto įstatymų reikalavimus ir priklausyti Klaipėdos teritorijos magistratūrai; Vyriausiojo Tribunolo nariai Klaipėdos krašto byloms „visam jų amžiui“ turėjo būti skiriami Respublikos prezidento, „atsiklausus Klaipėdos apygardos teismo teisėjų“. Tais pačiais metais tokiais paskirti A. Hesse ir F. Plümicke, šio krašto bylas sprendę vienoje kolegijoje su bet kuriuo kitu Tribunolo bendrosios sudėties teisėju; sprendžiant Didžiosios Lietuvos teismų bylas, Klaipėdos krašto atstovai Tribunolo darbe nedalyvavo³³. Klaipėdos krašto bylos Tribunole iki 1932 m.

26 Toliušis, Z. *Lietuvos teismų sutvarkymas*. Antroji laida. Kaunas, 1926, p. 38.

27 Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo, civilinio ir baudžiamojo proceso įstatymų pakeitimas ir papildymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 68-607.

28 Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 100-799.

29 *Steigiamojo Seimo darbai*. 228 pos., 1922 07 21, p. 67.

30 Konstitucija šiuo požiūriu pakeitė 1918 m. Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo nuostatą (34 str.), pagal kurį visi nusikaltusieji eidami pareigas valstybės valdininkai, neišskiriant aukščiausiųjų, turėjo atsakyti ta pačia kaip visi kaltinamieji tvarka.

31 Lietuvos ir Britų imperijos, Prancūzijos, Italijos ir Japonijos konvencija dėl Klaipėdos teritorijos. I priedėlis. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 169-1186.

32 Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 151-1078.

33 Kriščiukaitis, A. Bylų eiga Lietuvos teismuose 1921–1925 m. *Teisė*. 1926, 9: 70.

pabaigos daugiausia buvo nagrinėjamos Klaipėdoje, iki to laiko jų išnagrinėta apie du tūkstančius; Klaipėdoje rezidavo ir skyriaus raštinė³⁴.

Taigi Vyriausiojo Tribunolo veikla nagrinėjant bylas buvo labai įvairi – teko dirbti tiek su baudžiamosiomis, tiek su civilinėmis bylomis, pasiekusiomis jį tiek iš bendrosios kompetencijos, tiek iš karinių teismų, jas nagrinėti tiek apeliacine, tiek kasacine tvarka, o išimtiniais atvejais – dar ir kaip pirmosios instancijos teismui. Pasak vieno paties Tribunolo nutarimų, jis jungęs aukščiausių pagal 1864 m. teismų reformą carinės Rusijos teismų Senato ir Vyriausiojo kariuomenės teismo bei Aukščiausiojo baudžiamojo teismo, nagrinėjusio vyriausių valstybės valdininkų bylas, kompetenciją; skirtumas buvęs tik tas, kad trys čia paminėti rusų teismai nepriklausomoje Lietuvoje pakeisti vienu³⁵.

Be viso to, Vyriausiajam Tribunalui buvo pavesta spręsti ir teismo bylų priklausomybės ginčus. Tribunolo funkcijas plėtė dar ir kai kurie kiti vėliau pasirodę įstatymai, kuriuose buvo kalbama iš esmės apie administraciniam teismui būdingus kompetencijos dalykus. Antai, vykdant Lietuvoje plačią žemės reformą ir apskritai žemėtvarkos darbus, 1925 m. paskelbtas Žemės tvarkymo įstatymas³⁶ leido kasacijos tvarka Vyriausiajam Tribunalui skųsti Vyriausios žemės tvarkymo komisijos nutarimus. Kiti įstatymai Vyriausiajam Tribunalui pavedė nagrinėti skundus dėl vidaus reikalų ministro ir apskrities viršininkų nutarimų savivaldybės reikalais arba vykdant 1932 m. Susirinkimų ir pramogų įstatymą, leido skųsti Vyriausiosios darbo pajamų mokesčio komisijos nutarimus, Socialinio draudimo valdybos ir vidaus reikalų ministro nutarimus socialinio draudimo reikalais³⁷ *etc.*

Skelbti statistiniai duomenys bylojo, kad vienam Vyriausiojo Tribunolo teisėjui 1921–1927 m. kasmet vidutiniškai tekdavo iki beveik pusšesto šimto bylų³⁸. Konstatuota, jog darbo krūvis Vyriausiajame Tribunale didėjo žymiai greičiau, nei didintas teisėjų skaičius³⁹. Atsirado tam tikra Tribunolo teisėjų darbo krūvio problema, kurią viešai mėgino kelti jo pirmininkas⁴⁰.

Augant darbų apimčiai, Tribunolo narys M. Čepas 1929 m. buvo paskirtas pirmininko pavaduotoju (oficialiai įvardijamu padėjėju).

Net ir iš lėto papildant Tribunolo sudėtį, iki 1933 m. jo nariais buvo tapę šešiolika žmonių, keturi jų per tą patį laiką buvo perkelti arba dėl įvairių priežasčių iš šios tarnybos pasitraukė.

34 Burkevičius, V. Klaipėdos krašto vyriausiasis teismas 1920–1933 m. *Teisė*. 1933, 24: 326–327.

35 *Supra* note 7.

36 Žemės tvarkymo įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1925, Nr. 200-1348.

37 Vietos savivaldybės įstatymas; Darbo pajamų mokesčio įstatymas; Susirinkimų ir pramogų įstatymas; Vyriausios socialinio draudimo valdybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1931, Nr. 356-2419; 1932, Nr. 388-2668; 393-2688; 1933, Nr. 412-2838.

38 Lietuvos teismas 1918–1928, *supra* note 2, p. 21.

39 Kavolis, M. Ką sako teismo bylų statistika. *Lietuvos aidas*. 1928, 143.

40 *Supra* note 33, p. 69–70.

2. Vyriausiasis Tribunalas 1933 metų Teismų santvarkos įstatyme

Užsimojusi tobulinti laikiną Lietuvos teismų sutvarkymą, Teisingumo ministerija jau 1924 m. inicijavo naują Teismų sutvarkymo įstatymo projektą⁴¹.

Išsaugodami Vyriausiajam Tribunalui vyriausiojo apeliacinio teismo vaidmenį, projekto kūrėjai, veikiami rusų pavyzdžio, teismų sistemą ketino papildyti nauja aukščiausia jos grandimi Senatu – atskira kasacijos ir revizijos instancija, tu vienodinančia bylininkų galimybes naudotis apeliacinės ir kasacinės instancijų teikiamomis galimybėmis; projektas, be to, numatė galimybę „tam tikrais atsitikimais“ sudaryti atskirą teismą, įvardytą Aukščiausiuoju Lietuvos teismu, skirtą galimoms aukščiausiųjų valstybės vyrų baudžiamosioms byloms nagrinėti, numatant, kad jo nuteistiesiems taip pat būtų sudaryta galimybė nuosprendį ne tik apeliuoti Vyriausiajam Tribunalui, bet ir kasuoti Senatui⁴².

Pastangas tobulinti teismų sistemą rodė ir krašto apsaugos žinyba, laikiusi nepriimtina bendrosios kompetencijos teismo Vyriausiojo Tribunalo asmenyje dalyvavimą sprendžiant karinių teismų bylas⁴³. Manyta, jog tikslingiausia būtų turėti savarankišką Karo kasacinį teismą, bet atsižvelgiant į materialines valstybės galimybes ir realų kariuomenės dydį tenkintasi Karinės kasacijos skyriumi Vyriausiojo Tribunalo sudėtyje, išlaikant bent organizacinę jo priklausomybę karo žinybai bei komplektavimą tik iš karininkų juristų. Skyriui siūlyta pavesti kasacine tvarka peržiūrėti Kariuomenės bei pulko teismų ir priežiūros tvarka – ypatingųjų (karo lauko) teismų sprendimus, to peržiūrėjimo rezultatus laikant galutiniais ir neskundžiamais. Skyrių siūlyta sudaryti iš skyriaus pirmininko ir vieno nuolatinio nario, jo teisiąmojo posėdžio sudėtį kaskart papildant dar ir Kariuomenės teismo karo teisėju⁴⁴.

Projektams dar teko nueiti ilgą tobulinimo kelią⁴⁵. Į darbą aktyviai įsitraukė ir Ministrų kabinetas, kuris, dirbdamas tuo pat metu kaip ir speciali Valstybės Tarybos komisija, visus 1932 m. bei pirmąjį 1933 m. pusmetį nuolat grįždavo prie komisijos teikiamos medžiagos svarstymo⁴⁶. Visuomenės dėmesį laukiamai teismų sistemos reformai rodė spaudoje (*Lietuvos aidas*. 1928, Nr. 140, 234, 262) pasirodę tuo reikalu autoritetingų teisės specialistų M. Kavolio, J. Papečchio, P. V. Raulinaičio samprotavimai.

41 Teismų sutvarkymo įstatymas. Projektas. *LCVA*. F. 1556, ap. 3, b. 16, lap. 1–17.

42 Paaiškinamasis raštas prie Teismų sutvarkymo įstatymo projekto. *LCVA*. F. 1556, ap. 3, b. 16, lap. 18–19.

43 *Supra* note 20, p. 12–13.

44 Aukščiausiojo teismo Karinės kasacijos skyriaus projekto medžiaga. *LCVA*. F. 483, ap. 7, b. 18, lap. 89–95.

45 Maksimaitis, M. Teismų santvarkos pagrindų formavimasis Lietuvoje (1918–1933), *supra* note 1, p. 384–385.

46 Valstybės Tarybos 1933 01 17, 03 23, 06 10 ir kt. raštai ministrui pirmininkui. *LCVA*. F. 923, ap. 1, b. 755, t. 2, lap. 314, 470, 519 ir kt.

Paskelbtas 1933 m. liepos 11 d., naujasis Teismų santvarkos įstatymas⁴⁷ įsigaliojo 1933 m. rugsėjo 15 d., išskyrus kai kuriuos jo nuostatus, kurių galiojimo pradžia nustatytas kitas laikas.

Įvesdamas į teismų sistemą naują grandį, tiesa, ne į aukščiausią, kaip projekto rengimo pradžioje buvo manoma, ir skirtą ne kasacijai, o apeliacijai – bendrus visai respublikai Apeliacinius Rūmus, Teismų santvarkos įstatymas aukščiausiąja teismų sistemos grandimi paliktą Vyriausiąjį Tribunolą, šįkart būtent taip (ne Vyriausiuoju Lietuvos Tribunolu) ir įvardintą, nuo apeliacijos funkcijos atleido.

Vyriausiąjį Tribunolą naujasis Teismų santvarkos įstatymas pavertė kasaciniu teismu apylinkių bei apygardų teismų ir Apeliacinių Rūmų, taip pat Kariuomenės, netrukus – ir pulko teismų⁴⁸, pagaliau – Klaipėdos krašto teismų baudžiamosioms ir civilinėms byloms, net duodamas pagrindą minčiai, jog jam būtų tinkamesnis kasacinio teismo (žodis „tribunolas“ laikytas nepriimtiniu, kaip svetimybė) pavadinimas⁴⁹. Įstatymas Tribunolą skelbė dar ir aukščiausiuoju teismu Klaipėdos krašto administracinėms ir magistratūros drausmės byloms (22 str.), pirmosios ir vienintelės instancijos teismu baudžiamosioms byloms, Seimo iškeltoms Respublikos prezidentui ir vyriausybės nariams (23 str.), ir teismu byloms, kurias jam paveda kiti įstatymai (24 str.). Pastarųjų, skelbiančių apie galimumą tam tikrus administracinių institucijų veiksmus skųsti Vyriausiajam Tribunolui, skaičius 1938 m. pasiekė šešias dešimtis⁵⁰.

Įstatymui nutylėjus pirmosios instancijos tvarka Apeliaciniams Rūmams pavestų nagrinėti bylų dėl nusikaltimų valstybės saugumui sprendimų skundimo galimybę, Vyriausiojo Tribunolo Visuotinis susirinkimas 1935 m. vasario 14 d. išaiškino, kad ir tokie kasacijos tvarka galintys būti skundžiami Tribunolui⁵¹.

Vadovaujantis įstatymo 12 straipsniu, Vyriausiajame Tribunole ėmė veikti Civilinis bei Baudžiamasis skyriai, kuriems teisėjus, atsiklausęs skyrių pirmininkų nuomonės, turėjo paskirstyti Tribunolo pirmininkas, taip pat Klaipėdos krašto skyrius, per kurį turėjo būti realizuota Tribunolo kompetencija Klaipėdos krašto teismų atžvilgiu. Pastarojo teisėjų dauguma, pasak įstatymo, turėjo būti ir toliau skiriama iš Klaipėdos krašto magistratūrai priklausančių teisėjų. Pasirūpinta jų persikėlimu į Kauną, ten pat perkelta skyriaus kanceliarija⁵².

Klaipėdos krašto skyrius Vyriausiojo Tribunolo sudėtyje veikė iki 1939 m. Lietuvai netekus Klaipėdos⁵³.

47 Teismų santvarkos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 419-2900.

48 Pulko teismo įstatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 427-2943.

49 Šamajauskas, K. Lietuviškasis teismas. *Teisė*. 1934, 25: 33–34.

50 Apžvalga. III. Administracinio teismo įstatymo projektas. *Teisė*. 1938, 44: 522.

51 *Vyriausiojo Tribunolo visuotinių susirinkimų nutarimai, baudžiamųjų ir civilinių kasacinių bylų sprendimai*. „Teisės“ priedas, p. 129–128; Byla, J. Teisimas nusik. darbų prieš valstybės saugumą. *Teisė*. 1935, 29: 66.

52 *Supra* note 34, p. 326.

53 Teismų santvarkos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1939, Nr. 645-4706.

Įstatymas numatė, jog be teisiamųjų posėdžių, kuriuose nagrinėjamos Vyriausiajam Tribunalui pavestos bylos, kaip ir kituose kolegialiai dirbančiuose teismuose įstatymuose numatytiems atskiriems bylų klausimams spręsti rengiami tvarkomieji posėdžiai. Teisiamuosiuose ir tvarkomuosiuose posėdžiuose paprastai turėjo posėdžiauti trijų teisėjų sudėtis. Apie galimybę, trūkstant teisėjo Tribunalo posėdžio sudėčiai, kviesti jį iš žemesnio teismo, kaip kad buvo praktikuota anksčiau ir liko leista žemesniems kolegialiai dirbantiems teismams, 1933 m. įstatyme nebeužsiminta, leista tik, neužtenkant kurio nors paties Tribunalo skyriaus teisėjo, jį pakeisti kito skyriaus teisėju.

Respublikos prezidento ir vyriausybės narių bylos turėjo būti sprendžiamos kolegijos, susidedančios iš Vyriausiojo Tribunalo pirmininko ir keturių jo teisėjų.

Atskiro karinio kasacijos skyriaus įstatymas nenumatė. Bet teisiamosios kolegijos karinių teismų byloms sudėtyje, greta jo baudžiamojo skyriaus pirmininko ir to skyriaus teisėjo, tapo privalomas jau ne *ad hoc* siunčiamo Kariuomenės teismo atstovo, o paties Vyriausiojo Tribunalo nuolatinio karo teisėjo, prezidento trims metams skiriamo iš Kariuomenės teismo karo teisėjų (ir tik pastarajam negalint dalyvauti posėdyje – bent Kariuomenės teismo teisėjo), dalyvavimas; svarstant Tribunalole karinių bylų klausimus, jis buvo tų bylų pranešėju⁵⁴.

Tam tikras dėmesys įstatyme skirtas Vyriausiojo Tribunalo Visuotiniam susirinkimui. Jo dalyviais įstatymas laikė visus to teismo teisėjus, o kvorumui reikalavo ne mažesnės nei 2/3 jų sudėties („neatidėliotiniams dalykams spręsti“ leista tenkintis bent trimis teisėjais), pavesta spręsti bylų priklausomybės ginčus, laikant jį vienintele šio pobūdžio klausimams instancija (26 str.).

Pagrindine Tribunalo funkcija laikyta įstatymų aiškinimas⁵⁵, atliekamas jo teisiamajai kolegijai vykdant valstybei vieningo kasacinio teismo funkciją, arba specialiai: siekiant užtikrinti vienodą valstybėje teisės taikymą, Visuotiniam susirinkimui pavesta aiškinti teisingumo ministro ar Vyriausiojo Tribunalo pirmininko iškeliamus teismų nevienodai sprendžiamus arba jo teisiamajai sudėčiai abejones keliančius teisės klausimus (90–94 str.).

Prie Vyriausiojo Tribunalo įstatymas numatė teisėjų Drausmės teismą, kuriam pavesta nagrinėti drausmines teisėjų tarnybinių nusizengimų bei nesuderinamų su teisėjo garbe veiksmų ar poelgių bylas; jo pirmininku *ex officio* buvo Tribunalo pirmininkas, o narius iš Tribunalo teisėjų kasmet pavesta išrinkti jo Visuotiniam susirinkimui.

Prie Tribunalo dar numatyta sudaryti Teisėjų egzaminų komisiją.

Vyriausiojo Tribunalo teisėju galėjo būti skiriamas bent šešerius metus ėjęs ne žemesnes kaip apygardos teismo teisėjo pareigas; tai buvo tokie patys reikalavimai,

54 Mieželis, [V]. Kasacinė instancija kariniams teismams. *Teisė*. 1936, 33: 42.

55 Byla, J., *supra* note 2, p. 365.

kuriuos įstatymas buvo nustatęs apygardos teismo pirmininko pareigoms užimti. Tribunolo pirmininku arba jo skyriaus pirmininku (kaip ir Apeliacinių Rūmų pirmininku) galėjo būti skiriami asmenys, ėję bent devynerius metus ne žemesnes kaip apygardos teismo teisėjo pareigas.

1933 m. mirus A. Kriščiukaičiui, naujuoju Vyriausiojo Tribunolo pirmininku buvo paskirtas L. Ciplijauskas. Tribunolo Civilinio skyriaus pirmininku iki 1940 m. pabuvojo M. Čepas ir S. Petrauskas, Baudžiamojo – J. Brazaitis; Klaipėdos krašto skyriui vadovavo paeiliui J. Staškevičius, M. Bruzdeilinas ir J. Danauskas. Karo teisėju Tribunole dirbo V. Mieželis, vėliau – J. Matulevičius.

Pagal 1933 m. nustatytus etatus, įskaitant pirmininką ir tris skyrių pirmininkus, Vyriausiam Tribunole darbavosi penkiolika teisėjų⁵⁶, 1938 m. pastarųjų skaičius padidintas iki septyniolikos⁵⁷. Panaikinus Klaipėdos krašto skyrių, 1940 m. pradžioje Vyriausiam Tribunole iš viso dirbo šešiolika teisėjų (L. Ciplijauskas, S. Petrauskas, J. Brazaitis, P. Adomavičius, S. Baltūsis, J. Boreika, M. Bruzdeilinas, Č. Butkys, J. Grigaitis, S. Leonas, M. Mataitis, J. Matulevičius, N. Morkvėnas, J. Staškevičius, A. Vaitonis, A. Vilčinskas)⁵⁸.

3. Apie Vyriausiojo Tribunolo veiklą

Pagrindiniu Vyriausiojo Tribunolo darbo rezultatų rodikliu yra jame pagal gautus skundus išnagrinėtų bylų statistiniai duomenys. Apibendrintai jie atspindėti lentelėje.

Duomenys apie Vyriausiam Tribunole baigtas bylas⁵⁹

Metai	Civilinės bylos	Baudžiamosios bylos
1920	23	150
1924	483	517
1928	1247	1453
1932	1812	1627
1936	1347	840
1939	1363	1072

56 Teisingumo ministerijos etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 422-2917.

57 Teisingumo ministerijos etatai. *Vyriausybės žinios*. 1938, Nr. 617-4365; Byla, J., *supra* note 2, p. 364.

58 Baltūsis, S., *op. cit.* 2, p. 29–30.

59 Byla, J., *supra* note 2, p. 365; Bylų eiga Vyriausiam Tribunole 1939 metais. *Teisė*. 1940, 50: 75.

Pateiktieji duomenys duoda pagrindą teigti: 1. veiklos pradžioje Vyriausiojo Tribunolo darbo rezultatai nagrinėjant bylas buvo ganėtinai kuklūs; netiesiogiai juose atsispindėjo dar menkas jo sukomplektavimas; 2. ženkliai 1924–1928 m. išaugusią Tribunolo veiklą paaiškina ypač kasacijos išplėtimas į dalį bendrosios kompetencijos teismų bylų bei skundų dėl Klaipėdos krašto teismų sprendimų jam pavedimas; 3. vėlesnį bylų skaičiaus sumažėjimą lėmė apeliacinių bylų iš Tribunolo kompetencijos 1933 m. pašalinimą ir šio teismo pavertimas kasacine instancija; 4. pirmaisiais metais dominavusias baudžiamąsias bylas ilgainiui natūraliai aplenkė civiliniai ginčai ir apskritai santykis tarp jų tapo beveik lygus.

Vyriausiojo Tribunolo veikla nagrinėjant bylas apeliacine ar kasacine tvarka ne tik turėjo užtikrinti jų sprendimų teisingumą ir teisėtumą. Sudarydama šiai aukščiausios kvalifikacijos teisininkų kolegijai nuolatinę prieigą prie teismo bylų masės, ši veikla sudarė jai sąlygas revizuoti bylų medžiagą galiojančių įstatymų šviesoje, reikšti dėl jų taikymo autoritetinę nuomonę, sudarant prielaidas vienodam visose teismų grandyse bei visuose teismuose įstatymų suvokimui ir vienodam jų taikymui. Formaliai privalomą galią teturėdami tik toms byloms, kuriose buvo padaryti, Tribunolo sprendimai, kaip autoritetinga aukščiausios teisminės instancijos nuomonė, į juos orientuojantis analogiško turinio bylose, vienodino praktinę teismų veiklą

Įstatymų aiškinimas laikytas viena svarbiausių Vyriausiojo Tribunolo funkcijų, juo, pasak P. Leono, esąs saugomas valstybėje teisėtumas ir net konstitucijos, atitinkantis jos esmę, vykdymas⁶⁰. Kartu su rusų teise Lietuvos teismai perėmė rusų teismuose paplitusią praktiką remtis Senato sprendimais, kuriais „būna išaiškinta tikroji įstatymų prasmė“ ir kurie skelbiami „visiems vadovautis, kad įstatymai būtų vienodai aiškinami bei taikomi“⁶¹. Vyriausiojo Tribunolo praktika, jo kasaciniai sprendimai bei visuotinių susirinkimų nutarimai, kuriuose buvo „išaiškinta daug ir didelės reikšmės teisės klausimų“, leido nustatyti teismų darbo kryptį ir suteikti „prasmės ir galios negyviems įstatymo dėsniams“⁶². Atitinkamas nusistatymas, įsitvirtinęs teismų praktikoje ir apibendrintas bei patvirtintas oficialiame Tribunolo nutarime ar sprendime, buvo tarsi antinis teisės šaltinis, papildantis, gilinantis ir aiškinantis įstatymą.

Nors Vyriausiojo Tribunolo teisę aiškinti teisės klausimus, susidūrus su jais sprendžiant konkrečias bylas arba specialiai inicijuotus teisingumo ministro, Tribunolo pirmininko arba teisiamosios jo sudėties, ėmėsi reglamentuoti tik 1933 m. Teismų santvarkos įstatymas, faktiškai jis, minėta, šią funkciją vykdė nuo pat savo veiklos pradžios.

Nagrinėdamas skundus ir aiškindamas galiojančią teisę, Tribunolas ir asmeniškai jo ilgametis pirmininkas A. Kriščiukaitis ženkliai prisidėjo prie tuomet dar besiformuo-

60 Leonas, P. Dėl vieno įstatymų aiškinimo. *Lietuvos universiteto Teisių fakulteto darbai*. II t. 2 kn. Kaunas, 1925, p. 17.

61 *Civilinio proceso įstatymas su pridėtamaisiais įstatymais, Vyr. tribunolo išaiškinimais ir dalykine rodykle-žodynėliu*. Spaudai paruošė J. Viskanta. Kaunas: „Literatūros“ knygynas, 1931, p. 244.

62 Prakalba, *supra* note 7, p. 3.

jančios lietuviškos teisinės terminijos kūrimo ir jos skleidimo, lietuviškos teisinės kalbos vystymo ir vienodinimo.

Simboliška, jog, galima sakyti, jau savo veiklos pradžioje – 1920 m. liepos 31 d. – Tribunolas priėmė tuo požiūriu itin reikšmingą nutarimą dėl lietuvių kalbos naudojimo teismų darbe. Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo 16 straipsnyje jau buvo nustatyta, jog „teismas atliekamas valstybine lietuvių kalba“, tačiau dėl ypač pirmaisiais nepriklausomybės metais pasireiškusio lietuvių specialistų stygiaus didelei teisininkų daliai, pirmiausia advokatams, nemokant lietuvių kalbos, šio reikalavimo realizavimas strigo, neretai toliau mėginta procesinius dokumentus rašyti ir teismuose kalbėti rusiškai. Minėtame nutarime Tribunolas įsakmiai nurodė teismams nepriiminėti iš advokatų nelietuvių kalba rašytų prašymų, pareiškimų ar skundų, neleisti teismo posėdžiuose kalbėti nelietuviškai⁶³.

Šio nutarimo publikavimu pirmajame žurnalo „Teisė“ numeryje pradėtas sisteminis Tribunolo praktikos viešinimas.

Beje, 1933 m. Teismų santvarkos įstatymo 63 straipsnis pakartojo teismo kalba esant lietuvių kalbą, bet nustatė (419 str.) išimtį, Vyriausiojo Tribunolo Klaipėdos krašto skyriuje leisdamas vartoti ir vokiečių kalbą.

Nepretenduodami į bent kiek išsamesnį gausių ir įvairių Tribunolo nutarimų ir sprendimų turinio apibendrinimą, pateikiame tik keketą pavyzdžių.

Suprantama, jog išskirtinio dėmesio verti Tribunolo samprotavimai konstituciniais klausimais.

Vyriausiojo Tribunolo 1928 m. gegužės 11 d. nutarime buvo suformuluota po 1926 m. perversmo valstybei buvusi politiškai aktuali, bet susilaukusi nevienareikšmiškų visuomenės vertinimų nuostata apie tai, jog dėl kurių nors priežasčių nustojus veikti tam tikrai konstitucinei institucijai (buvo kalbama apie 1927 m. balandį Vyriausybės paleistą ir Konstitucijos nustatytais terminais nesušauktą Seimą), jos vykdyta valstybei būtina funkcija dėl to neišnykstanti, pasikeičiantis tik tai tos funkcijos vykdytojas, ji tik pereinanti kitai atitinkamo lygmens institucijai. Pažymėtina ir kita to paties nutarimo tezė, iš esmės pripažįstanti galimybę revoliucijos ar perversmo dėka susiformavusiai vyriausybei dekretuoti laikiną konstituciją – „konstitucinį provizoriumą“⁶⁴.

Tarp svarbesnių 1925 m. vasario 4–10 d. Vyriausiojo Tribunolo nutarimo eksministro J. Purickio ir kitų byloje⁶⁵ tezių – teisę aiškinti įstatymus turi tik teismas, o ne Seimas; teismas jam pavestą valdžią vykdo nepriklausomai; Seimo nuomonė, išreikšta ne įstatymo forma, teismui nėra privaloma; teismo sprendimą panaikinti gali tik teismas. Kylant neaiškumams dėl 1922 m. Konstitucijoje konkrečiai neapartos

63 Kr[iščiukaitis], A. Vyriausiojo Tribunolo praktika. *Teisė*. 1922, 1: 47.

64 *Supra* note 7, p. 109–124.

65 *Ibid.*, p. 17–28.

veikiančios teismų sistemos, Vyriausiajam Tribunalui teko aiškinti, jog joje minimas „Aukščiausiasis teismas dabar mūsų valstybėje yra Vyriausiasis Lietuvos Tribunalas“.

Sutvirtinant teisėjų nepriklausomumo principą, 1929 m. kovo 22 d. pasisakyta prieš galimybę eiti teisėjo pareigas kitokiu nei įstatymo nustatytu pagrindu, taip pat netekusiam Lietuvos pilietybės asmeniui⁶⁶.

1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija buvo pavedusi teismui spręsti administracijos įsakymų teisėtumą, sykiu nurodydama, kad teismų organizaciją, kompetenciją ir jurisdikciją turintis nustatyti įstatymas, todėl, galiojant teismų įstatymams, nenurodantiems administracijos įsakymų apskundimo tvarkos, pasak Tribunalo 1923 m. vasario 1 d. ir gegužės 23 d. sprendimų, teismas savo nuožiūra negalintis imtis tiesiogiai jam nepavestos funkcijos⁶⁷.

Rūpinantis teismų darbo kokybe ir teisėtumu, Vyriausiojo Tribunalo teisiamajai kolegijai 1929 m. balandžio 30 d. teko panaikinti Kauno apygardos Teismo sprendimą, padarytą teisiamajame posėdyje dalyvaujant apygardos teismo nariui ir pakviestiems taikos teisėjui bei teismo tardytojui, ir nurodyti, jog net ir įstatymui leidžiant juos kviesti, teisiamoji kolegija galinti būti papildoma tik vienu asmeniu⁶⁸. Tribunalo Visuotiniame susirinkime 1926 m. sausio 22 d. aptarti kai kurie teismų darbo trūkumai rengiant bylas teismui – procesinių dokumentų trūkumai, klaidos skiriant proceso dalyvius, kiti proceso pažeidimai, ir teismų darbuotojai įpareigoti laikytis nustatytos tvarkos⁶⁹.

Nemaža Tribunalas užsiėmė aiškindamas karo įstatymus – Ypatingus valstybės apsaugos įstatus, ypač jų veikimą laiko bei teritorijos atžvilgiu, karo lauko teismų taikymą, kai kurias nusikaltimų rūšis⁷⁰. Skyrium imant, net keletą kartų (1927 m. rugpjūčio 2 ir 9 d., rugsėjo 19 d.) Tribunalui teko pasisakyti dėl karo stovio, Respublikos prezidento aktu įvesto 1926 m. gruodžio 20 d. ir nepateikto, kaip reikalavo tuomet galiojusi Konstitucija, Seimui jo tvirtinti, veikimo – pasak Tribunalo, juridinę reikšmę turintis karo stovio įvedimo momentas, o ne pranešimas apie tai Seimui; nepranešimas Seimui šiuo atveju nemenkinantis Prezidento akto galios; Konstitucija nenumatanti, kad Prezidento aktas savaime nustotų galios⁷¹.

Vyriausiojo Tribunalo praktikoje buvo aiškinami teisės klausimai, susiję su teisės šaltiniais, galiojusiais skirtingose valstybės teritorijos dalyse, prisidedami prie problemų, kylančių iš to meto Lietuvos teisei būdingo partikuliarumo, vienodo sprendimo. Svarbiausieji Vyriausiojo Tribunalo išaiškinimai, liečiantys Lietuvos Užnemunėje

66 *Ibid.*, p. 146.

67 Vyriausiojo Tribunalo praktika. *Teisė*. 1922, 4: 46–47.

68 *Supra* note 7, p. 150.

69 *Ibid.*, p. 42

70 *Supra* note 20, p. 80–91.

71 *Ibid.*, p. 88–90.

galiojusių civilinės teisės šaltinių – Civilinio 1825 m. statuto, Vedybų 1836 m. statuto, Napoleono kodekso, Hipotekos įstatymo, Prekybos kodekso ir 1860 m. gegužės 24 d. įstatymo (vadinamųjų „Tarnų samdymo ir šeiminkų bei tarnautojų tarpusavio taisyklių“) – nuostatus, buvo surinkti, susisteminti ir paskelbti leidinyje „Vyriausiojo Tribunolo Suvalkijos įstatymų paaiškinimai (tezės)“ (1932).

Kilus teismuose nesusipratimams taikant Klaipėdos kašto Konvencijos I priedėlio 21 straipsnio, teigiančio, jog Lietuvos, tarp jų ir Klaipėdos teritorijos, teismų sprendimai būsiantys vykdomi visoje Lietuvos, įskaitant ir Klaipėdą, teritorijoje⁷², Tribunolo bendras susirinkimas pakomentavo ir patvirtino šią nuostatą⁷³. 1924 m. balandžio 9 d. bendrame susirinkime svarstytas Klaipėdos krašto Direktorijos įstatymo sumanymas dėl advokatų praktikos sąlygų, numatantis teisę vesti bylas Klaipėdos krašto teismuose tik advokatams klaipėdiečiams. Krašto atstovams Tribunole projektui pritarus, likusioji to meto dauguma – keturi Tribunolo nariai – pasisakė prieš Lietuvos advokatūros skaldymą: Lietuvos advokatai turintys teisę vesti bylas Klaipėdos teismuose be papildomų egzaminų, lygiai kaip Klaipėdos advokatai Lietuvos teismuose⁷⁴.

Gausūs Vyriausiojo Tribunolo visuotinių susirinkimų nutarimai ir teisiamųjų kolegijų sprendimai įnešė didžiulį indėlį į Lietuvos teisės raidą.

Nuolat naudojama Tribunolo praktikos paskleidimo priemonė buvo Lietuvos teisininkų draugijos 1922–1940 m. leistas teisės mokslo ir praktikos žurnalas „Teisė“, kuriame publikuota medžiaga su nuolatine rubrika „Vyriausiojo Tribunolo praktika“. Jau pirmajame žurnalo numeryje paskelbti aštuoni visuotinių susirinkimų nutarimai bei sprendimai konkrečiose bylose, spaudai parengti paties Tribunolo pirmininko A. Kriščiukaičio⁷⁵.

Nesant nustatyto privalomo jos viešo skelbimo, pastangos šioje srityje nebuvo pakankamai efektyvios⁷⁶. Tik 1933 m. Teismų santvarkos įstatymo 95 straipsnis nurodė, jog Vyriausiojo Tribunolo Visuotinio susirinkimo teisės klausimų aiškinimai, siekiant, kad tie dalykai „galėtų būti teismų vienodai sprendžiami“, skelbiami teisingumo ministro nustatyta tvarka. Nuo tada jo visuotinių susirinkimų nutarimai ir baudžiamųjų bei civilinių kasacinių bylų sprendimai jau nuolat skelbti to paties žurnalo „Teisė“ priedo forma sąsiuviniais, pavadintais „Vyriausiojo Tribunolo visuotinių susirinkimų nutarimai, baudžiamųjų ir civilinių kasacinių bylų sprendimai“. Išleidus dvidešimt tris tokius rinkinius⁷⁷, 1939 m. šie priedai visuotinių susirinkimų nutarimams, bau-

72 *Supra* note 31.

73 *Supra* note 6, p. 29–40.

74 *Ibid.*, p. 10–11.

75 *Supra* note 63, p. 47–50.

76 Bumblys, V. *Lietuvos teisinė kultūra ir Antano Kriščiukaičio indėlis*, *supra* note 3, p. 142.

77 Pratarinė. *Vyriausiojo Tribunolo 1933–1938 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rodyklė*. Kaunas: Lietuvos teisininkų draugija, 1933, p. 3.

džiamųjų ir civilinių bylų sprendimams imti leisti atskirais pavadinimais. Pagaliau 1939 m. gruodžio 16 d. paskelbus teisingumo ministro pasirašytą Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo teisės klausimų aiškinimams skelbti tvarką⁷⁸, praktika skelbti šio žurnalo priede Vyriausiojo Tribunolo nutarimų ir sprendimų medžiagą buvo oficialiai įteisinta. Nustatyta, jog skelbiami yra aukščiausiosios teisminės instancijos Visuotinio susirinkimo teisės klausimų aiškinimai, taip pat, Vyriausiojo Tribunolo pirmininkui susitarus su jo skyrių pirmininkais, – skyrių sprendimai, kuriais „išaiškinama tikroji įstatymų prasmė“.

Iki 1940 m. „Teisės“ prieduose paskelbta arti penkių tūkstančių Vyriausiojo Tribunolo dokumentų, tarp jų daugiau nei 450 visuotinių susirinkimų nutarimų, daugiau nei pusantro tūkstančio sprendimų baudžiamosiose ir apie 2800 sprendimų civilinėse kasacinėse bylose. Visa tai sudarė apie pusę visų Tribunolo nutarimų ir sprendimų⁷⁹.

Realią reikšmę, kurią Vyriausiojo Tribunolo veikla teikė teismų praktikai, atspindėjo gausūs neoficialūs Vyriausiojo Tribunolo nutarimų ir sprendimų rinkiniai, privačia iniciatyva ir pastangomis sudaryti veikdesnių teisininkų – praktikos arba mokslo atstovų. Išleistas čia nekart cituotas „Vyriausiojo Tribunolo 1924–1933 metų visuotiniųjų susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle“ (1933). Pažymėtina dešimties sąsiuvinių serija, pavadinta „Vyriausiojo Tribunolo civilinių kasacinių bylų sprendimų rinkiniu“, apimanti beveik du tūkstančius Vyriausiojo Tribunolo 1924–1933 metų civilinių kasacinių bylų sprendimų (1929–1935). Sąrašą tęsia „Vyriausiojo Tribunolo 1924–1927 metų baudžiamųjų kasacinių bylų sprendimų rinkinys“ (1932), „Vyriausiojo Tribunolo 1928–1929 metų baudžiamųjų bylų sprendimų rinkinys su dalykine rodykle 1924–1929 metų rinkiniu“ (1933), „Vyriausiojo Tribunolo 1928–1929 metų baudžiamųjų bylų sprendimų rinkinys su dalykine rodykle 1924–1929 metų rinkiniu“ (1933) *etc.*

Surinkta ir susisteminta Vyriausiojo Tribunolo sprendimų atitinkamais klausimais medžiaga taip pat tapo neabejotinu įvairių teisės šaltinių neoficialių rinkinių ar receptuotų svetimos kilmės kodeksų, taip pat neoficialių vertimų į lietuvių kalbą privalumu. Šia prasme pažymėtini leidiniai „Civiliniai įstatymai (X t. 1 d.)“ (1933); „Zakony graždanskije (Sv. zak. t. X č.1)“ (1934); „Civilinio proceso įstatymas“ (1931); „Civilinės teisenos įstatymas“ (1938); „Baudžiamasis statutas“ (1934); „Baudžiamojos proceso įstatymas“ (1933) ir t. t., taip pat teminiai teisės rinkiniai „Butų nuomos miestuose įstatymas“ (1928), „Įstatymas apie testamentus“ (1931); „Vekselių įstatai“ (1931); „Žyminio mo-

78 Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo teisės klausimų aiškinimams skelbti tvarka. *Vyriausybės žinios*. 1939, Nr. 683/5082.

79 Andriulis, V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16–1940.VI.15) bruožai. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)*. Parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V. Valeckaitė. Vilnius: Teisės institutas, 1996, p. XXIV.

kesčio įstatymas“ (1935); „Įstatymas apie testamentus“ (1931; „Butų nuomos miestuose įstatymas“ (1928) ir kt.

Šią ir dar kitą čia nepaminėtą medžiagą surinko ir spaudai rengė J. Abramavičius, S. Bieliackinas, J. Byla, Č. Butkys, S. Fridmanas, V. Fridšteinas, M. Kavolis, G. Kiseniškis, B. Kolevzonas, Z. Kolodnas, V. Požėla, K. Šalkauskis, Z. Toliušis, L. Veržbavičius, J. Viskanta ir kai kurie kiti.

Didele dalimi Vyriausiojo Tribunolo veiklos rezultatas, kad Lietuvos teismams nepriklausomybės laikais buvo pavykę tapti patikima, labai kvalifikuota ir moralia konstitucine institucija, pasižymėjusia ypač „aukštu teisės ir teisingumo pajautimu, sąžiningumu ir pareigingumu“, tuo, kad „visuomenėj jau buvo išnykus net mintis, jog teismą būtų galima papirkti ar kitaip paveikti teisenos įstatymų nenumatytu keliu“⁸⁰.

Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo istorija nutrūko, kai, nepalikdama vietos buvusiems teismams, primestoji 1940 m. sovietinė konstitucija Lietuvos teritorijoje nustatė svetimą teismų sistemą. Kurį laiką nominaliai dar funkcionavęs, sumažėjęs iki dviejų teisėjų (L. Ciplijausko ir S. Baltūsis⁸¹) Vyriausiasis Tribunolas sovietinės Liaudies komisarų tarybos 1940 m. rugsėjo 26 d. nutarimu buvo oficialiai panaikintas⁸², tų pat metų spalio 16 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku „Dėl LTSR Aukščiausiojo teismo veikimo laikinųjų nuostatų“⁸³ kai kurios jo neišspręstos bylos perduotos sovietiniam LTSR Aukščiausiajam teismui, įpareigojant jas peržiūrėti, taikant tuo metu dar nepanaikintus materialinius ir procesinius įstatymus, kiek jie neprieštarauja sovietinėms konstitucijoms ir įstatymams, bei vykdyti kitus Vyriausiojo Tribunolo „veikmenis“.

4. Epilogas

Prasidėjęs karui, nutraukusiam sovietinę okupaciją, susiformavusi Laikinoji Lietuvos Vyriausybė deklaravo šalies nepriklausomybę ir paskelbė atstatanti nepriklausomos Lietuvos įstatymus ir buvusių teismus, o jos teisingumo ministro M. Mackevičiaus įsakymu dirbusiems iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos teismų darbuotojams nurodyta grįžti į darbo vietas⁸⁴. 1941 m. liepos 4 d. Tribunolo pirmininkas L. Ciplijauskas gavo jo įsakymą „atstatyti bolševikų valdžios sulikviduotąjį Lietuvos Vyriausiąjį Tribunalą ir pradėti darbą“⁸⁵.

80 Nepriklausomoji Lietuva šiandieniniu įvertinimu: II. *Metmenys*. 1960, 3: 113.

81 Vilbikas, A., *supra* note 2, p. 295.

82 Dėl Vyriausiojo Tribunolo ir Apeliacinių Rūmų panaikinimo. *Lietuvos TSR Vyriausybės nutarimų ir potvarkių rinkinys*. 1940, Nr. 3.

83 Dėl LTSR Aukščiausiojo teismo veikimo laikinųjų nuostatų. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos žinios*. 1940, Nr. 1.

84 Teisingumo ministro įsakymas Nr. 4. *LCVA*. F. R-1549, ap. 1, b. 28, lap. 45.

85 Įsakymas Nr. 11. *LCVA*. F. R-1549, ap. 1, b. 28, lap. 76.

Be L. Ciplijausko, atkuriamame Vyriausiajame Tribunale Civilinio skyriaus (sykiu ir Apeliacinių Rūmų Civilinio skyriaus) pirmininko pareigas ėmė eiti J. Gu-dauskis, vieninteliu teisėju – S. Baltūsis⁸⁶. Laikiniai įsikūręs Kauno apygardos teismo patalpose (jo paties patalpos buvo užimtos vokiečių kariuomenės), Tribunalas trak-tuotas kasacijos ir įstatymų aiškinimo instancija, prižiūrinčia ir visos Lietuvos teismų darbą⁸⁷.

Tai buvo labai trumpalaikio darbo pradžia: nors 1942 m. vasario 14 d. jau pra-dėję funkcionuoti Lietuvos teismai okupantų oficialiai buvo sankcionuoti („leista pradėti“ faktiškai jau daugiau nei pusmetį vykdytą jų veiklą), Vyriausiojo Tribunalo, taip pat spėjusio išnagrinėti „visą eilę bylų“⁸⁸, šis leidimas nepalietė tiesiai nurodžius, kad pastarasis „savo darbo nepradeda“⁸⁹. Jo vietą mėginta užpildyti aukščiausiu liku-siu krašto teismu Apeliaciniais Rūmais⁹⁰, tiksliau – specialiai sudarytu Apeliacinių Rūmų Ypatinguoju skyriumi⁹¹.

Institucijos viduramžius menančiu pavadinimu XX a. Lietuvos teismų sistemoje neliko.

Išvados

1. Ištisą tarpukario laikotarpį teismų sistemos viršūnę sudarė skubos tvarka 1918 m. įteisintas Vyriausiasis Tribunalas, kurio organizacija ir veikla, atsižvelgiant į gyvenimo keliamus reikalavimus, vėliau buvo keletą kartų įstatymų keliu tobulinama.

2. Tai, kad Vyriausiojo Tribunalo veikla apėmė ne tik bendrosios kompetencijos, bet ir dėl politinių aplinkybių žymų svorį valstybėje įgavusius karinius teismus, suda-rė palankias sąlygas ta veikla ne tik užtikrinti teisingą bylų išsprendimą, bet ir siekti vienodo teisės suvokimo ir taikymo visoje valstybės teritorijoje, visuose teismuose.

---

86 Vilbikas, A., *supra* note 2, p. 110, 295, 344.

87 Žinios apie Lietuvos teismus. Teisingumo ministro 1941 m. liepos 9 d. raštas. LCVA. F. R-1549, ap. 1, b. 29, lap. 39.

88 Stravinskas, P., *supra* note 89, p. 4.

89 Potvarkis dėl laikinojo krašto teisminių įstaigų teisingumo darbo vykdymo Lietuvos generalinėje srityje. *Teisinių kalendorius 1943 metams*. Kaunas: LTD [be m.], p. 193–194; Stravinskas, P., Lietuvos teismų teisinė padėtis vokiečių okupacijos metu. *Teisinių žinios*. 1954, Nr. 8, p. 4.

90 Baltūsis, S., *supra* note 2, p. 32.

91 Maksimaitis, M. Iš Lietuvos teismų istorijos: Apeliaciniai Rūmai (1933–1944), *supra* note 1.

Literatūra

- Andriulis, V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16–1940.VI.15) bruožai. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)*. Parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V. Valeckaitė. Vilnius: Teisės institutas, 1996.
- Apžvalga. III. Administracinio teismo įstatymo projektas. *Teisė*. 1938, 44.
- Baltūsis, S. Lietuvos teismai. *Sėja*. 1974, 1–2.
- Byla, J. Lietuvos teismo dvidešimties metų sukaktis. *Teisė*. 1938, 44.
- Byla, J. Teisimas nusik. darbų prieš valstybės saugumą. *Teisė*. 1935, 29.
- Bylų eiga Vyriausiąjame Tribunole 1939 metais. *Teisė*. 1940, 50.
- Bumblys, V. Antanas Kriščiukaitis – Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo pirmininkas. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112).
- Bumblys, V. *Lietuvos teisinė kultūra ir Antano Kriščiukaičio indėlis*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
- Burkevičius, V. Klaipėdos krašto vyriausiasis teismas 1920–1933 m. *Teisė*. 1933, 24.
- Civilinio proceso įstatymas su priedamaisiais įstatymais, Vyr. tribunolo išaiškinimais ir dalykine rodykle-žodyneliu*. Spaudai paruošė J. Viskanta. Kaunas: „Literatūros“ knygynas, 1931.
- Darbo pajamų mokesčio įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1932, Nr. 388-2668.
- Dėl LTSR Aukščiausiojo teismo veikimo laikinųjų nuostatų. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos žinios*. 1940, Nr. 1.
- Dėl Vyriausiojo Tribunolo ir Apeliacinių Rūmų panaikinimo. *Lietuvos TSR Vyriausybės nutarimų ir potvarkių rinkinys*. 1940, Nr. 3.
- Diržys, A. Teisingumas Lietuvos nepriklausomybės 1918–1940 metais. *Naujoji viltis*. 1978, 11.
- Dvareckas, S. Bendroji Lietuvos teismų raidos 1918–1940 metais charakteristika. *Teisė*. 1993, 26.
- Įsakymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 67-601.
- Ypatingi valstybės apsaugos įstatai. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 5-55.
- Kavolis, M. Ką sako teismo bylų statistika. *Lietuvos aidas*. 1928, 143.
- Klimas, P. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1990.
- Kriščiukaitis, A. Bylų eiga Lietuvos teismuose 1921–1925 m. *Teisė*. 1926, 9.
- Kr[iščiukaitis], A. Vyriausiojo Tribunolo praktika. *Teisė*. 1922, 1; 1922, 4.
- Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2/3-26.
- Laikinieji Armijos teismo įstatai. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 10-130.
- Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo, civilinio ir baudžiamojo proceso įstatymų pakeitimas ir papildymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 68-607.
- Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 151-1078; 160-1140; 1926, Nr. 238-1543.
- Laikinosios Vyriausybės įsakymai. *Lietuvos aidas*. 1918, 156: 1.

- Laikiniųjų Armijos teismo įstatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1928, Nr. 273-1768.
- Leonas, P. Dėl vieno įstatymų aiškinimo. *Lietuvos universiteto Teisių fakulteto darbai*. II t. 2 kn. Kaunas, 1925.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 483, ap. 7, b. 18; F. 923, ap. 1, b. 755, t. 2; F. 1014, ap. 1, b. 32; F. 1556, ap. 3, b. 16; R-1549, ap. 1, b. 28, 29.
- Lietuvos ir Britų imperijos, Prancūzijos, Italijos ir Japonijos Konvencija dėl Klaipėdos teritorijos. I priedėlis. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 169-1186.
- Lietuvos teismas 1918–1928*. Red. A. Kriščiukaitis. Kaunas: Teisingumo ministerija, 1930.
- Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 100-799.
- Lietuvos valstybės tarybos protokolai 1917–1918*. Parengė A. Eidintas; R. Lopata. Vilnius: Mokslas, 1991.
- Mačys, V. Teisingumo ministerijos 1921 metų darbuotės apžvalga. *Teisė*. 1922, 2.
- Maksimaitis, M. Iš Lietuvos teismų istorijos: Apeliaciniai Rūmai (1933–1944). *Jurisprudencija*. 2014, 21 (1).
- Maksimaitis, M. Teismų santvarkos pagrindų formavimasis Lietuvoje (1918–1933). *Jurisprudencija*. 2013, 20 (3).
- Mieželis, [V]. Kasacinė instancija kariuomenės teismams. *Teisė*. 1936, 33.
- Nepriklausomoji Lietuva šiandieniniu įvertinimu: II. *Metmenys*. 1960, 3: 113.
- Paaiškinimas įstatymui „Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas“. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2/3-27.
- Potvarkis dėl laikinojo krašto teisminių įstaigų teisingumo darbo vykdymo Lietuvos generalinėje srityje. *Teisinių kalendorius 1943 metams*. Kaunas: LTD [be m.].
- Pulko teismo įstatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 427-2943.
- Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1931, Nr. 369-2520.
- Römeris, M. *Dienoraštis. 1921 m. sausio 13-oji – lapkričio 7-oji*. Sudarytojas ir mokslinis redaktorius R. Miknys, iš lenkų kalbos vertė V. Grigaitienė. Vilnius: Versus aureus, 2012.
- Sąmajauskas, K. Lietuviškasis teismas. *Teisė*. 1934, 25.
- Steigiamojo seimo darbai*. 228 pos., 1922 07 21.
- Stravinskas, P. Lietuvos teismų teisinė padėtis vokiečių okupacijos metu. *Teisinių žinių žinios*. 1954, 8.
- Susirinkimų ir pramogų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1932, Nr. 393-2688.
- Svod zakonov Rossijskoj imperii. T. 16, č. 1. Petrograd, 1914.
- Teisingumo ministerijos etatai. *Vyriausybės žinios*. 1938, Nr. 617-4365.
- Teisingumo ministerijos etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 422-2917.
- Teisingumo ministerijos įsakymas Nr. 108. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, 8: 6.
- Teismų santvarkos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 419-2900.
- Teismų santvarkos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1939, Nr. 645-4706.
- Toliušis, Z. Lietuvos teismų darbuotojai (statistikos medžiaga). *Teisė*, 1922, 2.
- Toliušis, Z. *Lietuvos teismų sutvarkymas*. Antroji laida. Kaunas, 1926.
- 1919–1929 *Kariuomenės teismas*. Kaunas: Kariuomenės teismas, 1929
- Vilbikas, A. *Teismai ir teisėjai Lietuvoje (1918–2008)*. Šiauliai, 2009.
- Vietos savivaldybės įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1931, Nr. 356-2419.

Vyriausiojo Tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle. Spaudai paruošė J. Byla. Kaunas: Karvelio ir Rinkevičiaus knygynas, 1933.

Vyriausiojo Tribunolo visuotinių susirinkimų nutarimai, pradedant 1933 mt. rugsėjo 15 d.

Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo teisės klausimų aiškinimams skelbti tvarka. *Vyriausybės žinios*. 1939, Nr. 683/5082.

Vyriausios socialinio draudimo valdybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 412-2838.

Žemės tvarkymo įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1925, Nr. 200-1348.

Anotacija. Straipsnyje pateikiama Lietuvos tarpukario teismų sistemos aukščiausias grandies, sekant viduramžių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausio teismo tradicija pavadintos Vyriausiojo Tribunolu, sudėtis, veiklos organizavimas, kai kurie statistiniai duomenys apie jo nagrinėtus skundus dėl žemesnių teismų sprendimų, taip pat veikla aiškinant teisės klausimus, laikyta vienu svarbiausių Tribunolo uždavinių.

Reikšminiai žodžiai: teismų santvarka, teismų istorija, Lietuvos teismai, Vyriausiasis Tribunolas.

THE HIGH TRIBUNAL OF LITHUANIA IN THE 20TH CENTURY

Mindaugas Maksimaitis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. The article describes the history of practice and organization of the High Tribunal, the highest judiciary unit, called according to the tradition of Middle Ages grand principality of Lithuania. It was found in December, 1918 and functioned under this name till the Soviet occupation. In the beginning, the organization and functioning of the Tribunal was arranged under the so-called Temporary Act of Judiciary Practice and Organization of 1918, which later on was substituted by the new Judiciary Act of 1933. The latter act divided the history of the institution mentioned above into two periods.

The former act described the High Tribunal as an appeal instance for the cases tried in the courts of the middle unit (district courts). The later appendices of this act also delegated the limited cassation towards some cases tried by general competence courts and military courts. However, since a great amount of cases did not reach the Tribunal, the possibilities of law interpretation function were not fully benefited.

According to the second Judiciary Act, the High Tribunal was released from the appeal function, which was referred to the newly established judiciary unit, therefore,

the High Tribunal turned into the court of appeal for the cases tried by the general competence courts, military competence courts and the courts of Klaipeda region.

There were developed and regulated the possibilities of law interpretation and application equalization as well as setting the distribution of cases and some functions of administrative court. It remained the trial of cases brought against the President of the Republic and the members of government for high treason and malfeasance as the first instance.

The article describes the structure, practice organization and statistical data on practice load analyzing the complaints against the decisions of the lower courts as well as the practice on law interpretation of the Tribunal, which was regarded as one of the most important functions of the Tribunal.

Keywords: *judiciary, judiciary history, Lithuanian courts, the High Tribunal.*

Mindaugas Maksimaitis, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos ir istorijos katedros profesorius emeritas. Mokslinių tyrimų kryptis: Lietuvos teisės ir teisinės minties istorija.

Mindaugas Maksimaitis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Philosophy and History of Law, Professor Emeritus. Research interests: history of Lithuanian law and legal thought.